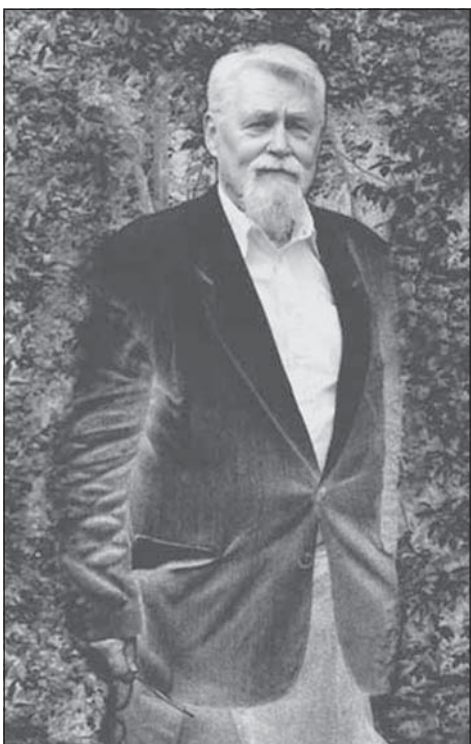

VLADIMIRĄ TOPOROVĄ IŠLYDINT...

1928.VII.5 – 2005.XII.5

Ankstyvą gruodžio 5 dienos rytą, brėkstant, bet vis dar tebetvyrant advento prietamai, iš Maskvos gavome liūdną ir didžia netektimi pribloškiančią žinią: septintą valandą vietos laiku, eidamas 78-uosius metus, mirė Vladimiras Toporovas. Po širdies infarkto prisidėjus ir kitoms komplikacijoms, jėgos apleido šį, nors ir stiprios dvasios bei proto, žmogų: pelniusį didelį autoritetą, pasaulinio garso mokslininką – žinomą baltistą ir slavistą, kalbos, senosios kultūros, folkloro ir literatūros tyrinėtoją.

Lietuvai Vladimiras Toporovas davė tikrai daug – visų pirma savo tyrinėjimais baltistikoje, čia iškeltomis hipotezėmis bei įžvalgomis, bet ne mažiau ir juose įkūnyta dvasia ir bendriausia intencija – padėti suvokti, kas mes esame, – baltai, kas buvome ir kokia mūsų, iš tos ištakų perspektyvos žiūrint, tolesnė misija. Tiek dirbant tikrai

plataus diapazono mokslinį darbą, tiek gyvai besidomint mūsų krašto dabartimi, jam rūpėjo visų į jo akiratį patenkančių istorijos ir šių laikų faktų, bylojančių kaip ką daugiau, nei iš paviršiaus atrodytų, prasmė, na, ir tiesiog, kaip rašė 2000 metais Vilniuje paskelbtame savo darbų rinkinyje „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“, „pati istorinio baltų likimo logika – ne tik lietuvių, latvių, latgalių, bet ir tų baltiškos kilmės tautų ir genčių, kurios, netekusios savo kalbos, nulipo nuo istorijos scenos, kaip prūsai, galindai, kuršiai, sėliai, žiemgaliai, Padnieprės, Pavolgio, Pmaskvės baltai“.

Vladimiras Toporovas pirmą kartą Lietuvoje apsilankė 1952 metais, jau mokėdamas lietuvių kalbą, kuria susidomėjo dar studijuodamas Maskvos universitete. Po kiek laiko užmezgė ryšius su lietuvių kalbininkais: Zigmū Zinkevičiumi, Algirdū Sabaliausku, Jonu Kazlausku. Kiek teko gyvai bendrauti su šiuo žmogumi, visada stebino jo dėmesys ir didelė pagarba daugeliui pažintų Lietuvos kultūros ir mokslo žmonių, su kuriais vienaip ar kitaip bendravo ar tik žinojo jų darbus.

Pirmieji Vladimiro Toporovo darbai apie baltų kalbas, taip pat baltų ir slavų santykius pasirodė 1958 metais Maskvoje. Visuomenės dėmesį patraukė anuomet drąsiai iškelti (kartu su O. Trubačiovu) ir konceptualiai išdėstyti baltų hidronimijos (Padnieprėje, Pamaskvėje ir kitur) duomenys, davę pagrindą naujai pažvelgti į baltų genčių paplitimo arealą, gerokai išplečiant to arealo ribas, ir naujai aiškinti baltų ir slavų tarpusavio santykius. Baltus ir slavus siejanti artima giminystė, – aiškino V. Toporovas viename savo straipsnių, – kaip kad tarp „brolių“, tačiau baltų kalbos, būdamos archajiškesnės už slavų, savo santykiu su pastarosiomis yra „tėvo“ vaidmenyje. Baltų kalbos V. Toporovo laikomos patikimiausiu iš šiuolaikinių kalbų indoeuropiečių prokalbės tęsėju ir liudytoju; tai, pasak jo, yra tarsi koks senosios indoeuropiečių prokalbės „draustinis“. Panašiai vertinama baltų senosios kultūros, folkloro ir mitologijos vertė ir reikšmė indoeuropeistikai ir lyginamosioms studijoms. Baltų mitologijos tyrinėjimai apima bene 119 pozicijų – šioje tyrinėjimų srityje jis gvildeno daugelį ikirikščioniškos mitologinės-religinės sistemos klausimų, pradedant nuo panteono, vadinamojo pagrindinio mito, baigiant išsamiai ir įtaigiai atskleista Vilniaus tema, kuriai pagrindo ieškota mitinėje-legendinėje miesto praeityje. Vilniaus istorijai davusios pradžią legendos (apie Gediminą, o ypač apie Šventaragį), kaip tam tikras mitinis precedentas, pasak V. Toporovo, sakraliai paženklino būsimo miesto vietą ir suteikė jam ne tik šventumo aurą, bet ir „ypatingą prestižinę statusą, daug kuo paaiškinantį ir tolesnę miesto istoriją“.

Vladimiras Toporovas visada sekė politinius įvykius Lietuvoje – ypač išsivaduojant iš sovietinės okupacijos. Jis buvo nuoširdus Pabaltijo tautų nepriklausomybės rėmėjas ir ne kartą šiuo atžvilgiu joms reiškė savo solidarumą: „Mes, atsidavę baltų kalbų ir kultūrų tyrimui, su nepaprastu dėmesiu sekėme šią [išsivaduojamąją – N. L.] kovą, labai išgyvenome jos peripetijas. Mūsų palaikymas ir karštos simpatijos – suvokiant ir savo pačių kaltę, – buvo, žinoma, skirtos tiems, kurie, netekę nepriklausomybės ir laisvės, pusę amžiaus kentė neteisybę, melą ir prievartą, bet visada, net pačiomis niūriausiomis dienomis neužmiršo atimtų didžiųjų žmogiškojo gyvenimo vertybių“ (Балто-славянские исследования. Москва, 1988–1996, 1997, p. 399).

1990 metais V. Toporovui paskiriama valstybinė premija, tačiau jis kartu su P. Grinceriu atsisako ją priimti, šią savo poziciją išdėstydamis laiške, rašytame 1991 metais sausio 13 dieną. Lenino ir valstybinių premijų komitetui: „В условиях, когда властью или от имени власти творится насилие, особенно в ПРИБАЛТИКЕ, не считаем для себя возможным принять присужденную нам государственную премию за 1990 год“.

Tai – bene didžiausio pilietiškumo, principingumo ir moralumo pavyzdys. Galėtume nusilenkti prieš tokį pasiaukojimą, moralinės nuostatos gestą ir pagaliau tais laikais išties drąsų akibroksštą. Bendraudamas su koku nors atvykėliu iš Lietuvos, jis sakydavęs: „Передайте, пожалуйста, мой поклон...“, taip išreiškdamas minimam asmeniui ne tik nuoširdžią pagarbą, bet ir išduodamas savo kuklumą. Dabar mes lenkiamės jam – tauriam žmogui, asmenybei, įvertindami jo mokslo veikalus, nuopelnus Lietuvai ir iš tiesų jausdami iš viso to sklindančią jėgą ir šviesą.

Nijolė Laurinkienė